

מסע mas
Israel Journey

יום הזיכרון

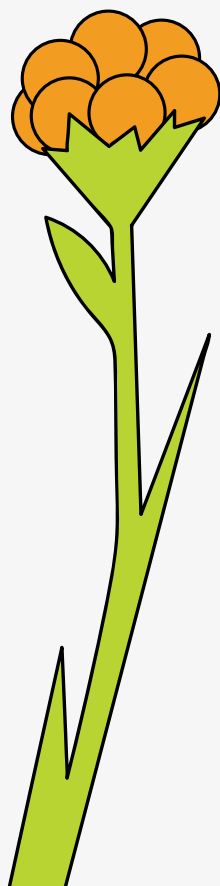
"וְהָפָה הַבַּיִת הַגָּדוֹל

רְסִיסִים"

על זיכרון-הנצחה-

שכחה

בעולם היהודי

"והִפָּה הַבֵּית הַגָּדוֹל רְסִיָּסִים"

על זיכרון-הנצחה-שכחה

בעולם היהודי

מטרות:

אנו הבעלים שלו"

○ בקשו מבעוד מועד מכלל המשתתפים להביא חפץ כלשהו הקשור לזכרון ולהנצחה (בין אם אישי או משפחתי) וערכו סבב שבו תבקשו מהמשתתפים לשתף בסיפור האישי או המשפחתי העומד מאחוריו

○ עם תם הסבב, קראו עם המשתתפים את הקטע הבא:

"לפתע תוקף אותנו הזכרון. מחשבה שמנצנצת, רגש שמתעורר. אנו זוכרים – את האהוב שאיננו, את החוויה המסעירה והמרגשת שהתרחשה אי אז, את הפחד והחרדה, את השמחה והאושר. לא תמיד אנו נתינים של הזכרון בלבד; לעתים אנו בעלים שלו. כיחידים וכחברה, אנו עסוקים בעיצוב הזכרון ובשליטה בו. אם נפתח את אלבום התמונות הישן או את קובץ התמונות במחשב נגלה שכל ימינו עברו עלינו בטוב ובנעימים. טיילנו בטבע, ראינו פרחים, הילדים צחקו ושמחו והיינו יפים ומהודרים בשמחה המשפחתית. את רגעי המבוכה, העצב והכעס, לא צילמנו ולכן הם לא יופיעו באלבום או על קיר הפייסבוק שלנו. אנו מציינים ימי זכרון משפחתיים, בהם זוכרים את הנספים בשואה ואת חללי צה"ל וכוחות הבטחון, וגם בימים אלו אנו מעצבים את הזכרון. אנחנו בוחרים ממכלול חייו של אדם קרוב את היפה ומעורר הגעגוע, ומעדיפים לשכוח את הצדדים האחרים באישיותו. יש ברכה בשכחה; "אילו לא היה לעולם אלא זיכרון, מה היה גורלנו? היינו

1. לבחון את תפקידו של הזיכרון הקולקטיבי (לעומת שכחה אי-שכחה) בתרבות, בדת ובמסורת היהודית ואת האופן והמידה שבו הוא נוכח בהווה של המשתתפים.
2. לדון בשאלת הצורך בשימור הזכרון היהודי ובמשמעות הערכית-זהותית של שימור הזכרון עבור המשתתפים

מהלך הפעילות:

• אל המדריך

הפעילות מבוססת על טקסט שכתב ד"ר אריאל פיקאר, מנהל מרכז קוגוד לחקר המחשבה היהודית ולהגות עכשווית ומנהל חינוכי של תכנית בארי במכון שלום הרטמן (ראו מאמר בנספחי הפעילות). ד"ר פיקאר משרטט "שביל זכרון" ואת תפקידיו השונים של הזכרון עבור העם היהודי: הזכרון כשחזור (חוויות המבקשות לחזור אל העבר ולחוש אותו), הזכרון כתיקון וכמשאב מוסרי (הרצון לתקן את טראומת העבר ולהתעלות אל עבר עתיד טוב יותר) והזכרון כמשאב זהותי, אישי ולאומי – היכולת של חברה המנהלת חיים משותפים לאגד את העבר המשותף, להנציח אותו (כפעולה חברתית – איזאולוגית-תרבותית) ובכך להפוך אותו לזכרון קולקטיבי העובר לדורות הבאים דרך חינוך, תרבות וטקסים. כך הופך הזכרון לאמצעי ליצירת זהות משותפת ולתחושת שייכות של הפרט לקבוצה.

- "לא תמיד אנו נתינים של הזכרון בלבד, לעיתים

"אם אמנם אבי ההיסטוריה היה הרודוטוס, הרי אבות המשמעות שבהיסטוריה היו היהודים. רק בישראל ולא בשום עם מלבדו נתפס הציוני לזכור כמצווה דתית לעם כולו".

(זכור, יוסף ירושלמי, הוצאת עם עובד, 1989)

מתחילים עם "בית המדרש" בצד ימין – כל זוג מקבל משפט על זכרון, הנתבע מן היהודי כחלק מסדר חייו, שבמובנו החיובי מבקש לאפשר שיבה נוסטלגית אל העבר כדי להחיות אותו בהווה, וכאמצעי לחידוש הרגש והמשמעות (ראו נספח א):

- "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"
- "זכור את אשר עשה לך עמלק"
- "זכרון למעשה בראשית"
- "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שמות כ ח)
- אִם-אֶשְׁכַּחךָ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבַּק-לְשׁוֹנִי, לְחִפֵּי אִם-לֹא אֶזְכְּרֶכִי (תהילים קלז, ה')
- "הֲבֵן יִקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יִלְדֵּ שְׁעָשִׂים כִּי מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הָמוּ מֵעַי לֹו רַחֵם אֶרְחַמְנּוּ וְנָאֵם יְהוָה"

בקשו מהחניכים לפנות ולשבת על חצי המעגל בצד שמאל, והקרינו את הסרט "צפירה" (של הבמאי והיוצר יונה בלייכר – www.minijo.studio לאחריו קיימו דיון בקבוצה גדולה:

- מה חשתם/הרגשתם תוך כדי הצפייה בסרט/לאחר הצפייה?
- האם בסוג של זכרון משחזר, המתקשר למוחש ולאובייקטים מעוררי זכרון – יש סכנה? האם לנוסטלגיה יש מובן שלילי? האם לתבניות זכרון, עם תוכן וצורה מאד ברורות יש מובן שלילי? (ניתוק בין הצורה לתוכן)
- מה ניתן לעשות כדי להתגבר על 'סכנות' מסוג שכזה? (המעבר משחזור לתיקון: כאשר זכרון בנוי על אנדרטה דוממת, הוא עשוי להתשכח: כשאר הזכרון מחובר להווה, לקיום, לתיקון – גם הזכרון נשאר, וגם מתחולל התיקון שלו)

- כורעים תחת משא הזיכרונות. היינו נעשים עבדים לזיכרוננו, לאבות אבותינו" (ברל כצנלסון, 'בין זכרון לשכחה'). הבחירות באופי הזכרון ובעומק השכחה נעשות במודע ושלא במודע, והמשותף להם הוא שמוקד הזכרון אינו העבר אלא ההווה. הזכרון הוא כלי שימושי. המודעות להיותנו מעצבי זכרון הינה חשובה, שכן היא מעמידה אותנו בנקודה בה אפשר לבחור. הבחירה שלנו באה לידי ביטוי בהחלטה מה אנו מבקשים לעשות בזכרון."

- הסבירו כי הפעילות היא בבחינת "מסע בשביל הזכרון", שבמהלכו נרחיב את החקירה על הזכרון על מה שנמצא מעבר ל"איש" או ה"משפחתי" – אל הלאומי, וסביב השאלה מדוע העם היהודי מציין יום זכרון. ניתן למסגר את הפעילות כהזמנה לבחינת האחריות שלנו, כבני העם היהודי; לשוב ולבחון מחדש את המסגרות והתכנים של היום, לאתגר את המחשבה ולא לקבל את הר הזכרון כגיגית הכפויה עלינו.

- בקשו מהמשתתפים לקחת איתם את החפץ שאיתם לאורך המסע (אותו הם יניחו בהתאם לקטגוריה שאליה החפץ שייך – שחזור/תיקון ומשאב מוסרי/משאב זהותי).

תחנה ראשונה – הזכרון כשחזור

- סדרו שני חצאי מעגל של כסאות כמספר המשתתפים, כך שמשענות הכסאות של חצי מעגל אחד נושק למשענות חצי המעגל השני באופן הבא:

תחנה שניה – הזכרון כתיקון וכמשאב מוסרי

הקטעים על גודל A3, כך שיהיה אפשר לכתוב בשולי הקטעים.

- בקשו מהמשתתפים לקרוא את הקטעים התלויים ולכתוב בשולי הקטעים תגובות, רגשות, תחושות ומחשבות העולות להם עם קריאת הקטע.
- בקשו מהמשתתפים לעמוד ליד הקטע שנגע בהם במיוחד או לקטע שהתחברו אליו במיוחד; לאחר שנוצרו קבוצות ליד כל קטע, בקשו מהם לערוך דיון כקבוצה:

- בקשו מהקבוצה לקרוא את התגובות והמחשבות שכלל הקבוצה השאירה על הקטע.
- מדוע אנשי הקבוצה בחרו לעמוד ליד השיר הזה? למה הם מתחברים בו? מה "תפס" אותם במיוחד?
- האם העבר היהודי נוכח בחיים הפרטיים שלהם? באיזה אופן? למה?
- איזה כח יש לעבר והזכרון שלו בעיצוב זהות יהודית קולקטיבית? האם זהו כח חיובי? האם זהו כח שלילי? האם זהו כח נייטרלי?
- מה מעניק לנו הזכרון הקולקטיבי? ומנגד – מה הוא תובע מאתנו? האם הוא נכס או נטל?
- האם יש מתח בין העבר כמשאב שבונה זהות, לבין היותו כלי לתיקון מוסרי? באיזה אופן?

- סיכום – תוכלו לחתום את הפעיל הקטע הבא:

"הנה הוא, אפוא, שביל הזכרון; הוא מתחיל בחווית השחזור, המבקשת לחזור אל העבר ולחוש אותו. מכאן יורד ועולה בשביל בעמק ובהר הזכרון ושואף לתקן את טראומת העבר ולהתעלות לעבר עתיד טוב יותר. השביל סובב את מעגלי הזהות והשייכות האישית והלאומית ומביא אותנו אל מברחבי העשייה והיצירה בהם אנו בונים את חיינו כיחידים וכציבור".

תוכלו להדהד את השאלה בדבר השביל – באיזה אופן כל אחד מהם פוסע בשביל הזה באופן המתואר, באיזה אופן כל אחד בוחר שלא לפסוע בו באופן הזה ומתי.

- חזרו למליאה ופזרו על הרצפה את השירים והקטעים המצורפים (ראו נספח ב') במספר עותקים, ובקשו מהמשתתפים לבחור קטע שעניין אותם/סקרן אותם/נגע בהם. לאחר שכל המשתתפים בחרו, בקשו מהם לאתר את שאר המשתתפים שבחרו את אותו הקטע כמוהם. לאחר שהתחלקו לקבוצות, חלקו לכל קבוצה דף לדיון:

- למה כל אחד מחברי הקבוצה בחר את הקטע? מדוע הוא נגע בו?
- מה המסר שאותו הם לוקחים מתוך הקטע? למה, מבחינתם, הצביע מחבר הטקסט?
- לאן הזכרון בטקסט מפנה אתכם – הסתכלות קדימה? התבוננות אחורה? גם וגם? באיזה אופן?

- משימת מחקר (דורש עמדות מחשב וגישה לאינטרנט; ניתן לבקש מהמשתתפים להביא מחשבים בעצמם)

- בקשו מכל קבוצה לחפש מידע על שינויים בתרבות ההנצחה בישראל/ במדינות שבהם המשתתפים גדלו, ולאחר דרכי זיכרון שאינם "דוממים" (כלומר, זכרון שאינו נשען על אנדרטה דוממת: אירועי ספורט, אירועי תרבות, מפעל צדקה לזכר, שיעורים וימי עיון) ולהציג אותו לשאר הקבוצה.

- פתחו את הנושא לדיון: מדוע ישנה תנועה כזאת בישראל/בקהילה שבה הם חלק? מה מבקשים אלו המבקשים לזכור ולהזכיר (משפחות, חברים...) להעביר דרך האירועים האלה? (פאסיביות מול אקטיביות, אנרגיה חדשה, תיעול לטובת תיקון עולם...)

- תחנה שלישית – הזכרון כמשאב זהותי – חיבור והתנגדות

- מתחו מקיר לקיר חבל, ועליו תלו את הקטעים (שבנספח ג') לפי סדר של "סקאלה", (מהכרה בזכרון היסטורי יהודי כקשורים בזהות ובתחושת השייכות אליה, לבין התנערות ממנה); הדפיסו את

"הַפָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים" על זיכרון-הנצחה-שכחה בעולם היהודי

נספח א' : Memory as Reconstruction

o Remember what Amalek did to you

Remember what Amalek did to you on your journey after you left Egypt. How, undeterred by fear of God, he surprised you on the march, when you were famished and weary, and cut down all the stragglers in your rear. Therefore, when the Lord your God grants you safety from all your enemies around you, in the land that the Lord your God is giving you as a hereditary portion, you shall blot out the memory of Amalek from under heaven. Do not forget!

Deuteronomy, chapter 25, verses 17–19.

- Try to find out: What is the event described here?

(To the counselor: these verses relate, apparently, to the incident described in Exodus about Amalek fighting against the people of Israel at Rephidim: Amalek came and fought with Israel at Rephidim. Moses said to Joshua, "Pick some men for us, and go out and do battle with Amalek. Tomorrow I will station myself on the top of the hill, with the rod of God in my hand." Joshua did as Moses told him and fought with Amalek, while Moses and

Hur went up to the top of the hill. Then, whenever Moses held up his hand, Israel prevailed; but whenever he let down his hand, Amalek prevailed... And Joshua overwhelmed the people of Amalek with the sword.

Then the Lord said to Moses, "Inscribe this in a document as a reminder, and read it aloud to Joshua: I will utterly blot out the memory of Amalek from under heaven!" And Moses built an altar and named it Adonai-nissi. He said, "It means, 'Hand upon the throne of the Lord!' The Lord will be at war against Amalek throughout the ages."

Exodus, chapter 17, verses 8–16

- Why in your opinion do we have to remember what Amalek did?
- What is the importance of memory here? Why was a commandment to remember necessary? How does this memory influence the Jews' self-perception?
- \What is special about the story of Amalek? Why is it necessarily to remember him specifically?
- What is the significance of this commandment?

- Why do we have to remember specifically the actions of Amalek and not for example the actions of Egypt? What is the power of the Jewish memory, and what awareness does it create in Jewish culture?
 - In your opinion, is Amalek a specific case or a representation of everyone who has attacked Israel throughout the generations?
 - **“In each generation a person must see himself as if he has left Egypt”** (Mishna, Pesachim, Chapter 5, Mishna 10):
 - Why must a person regard himself as if he has left Egypt?
 - Look up the following sources in Deuteronomy. What do the Scriptures want people to do (rituals, objects) in order to remember the exodus from Egypt? How do you remember the exodus from Egypt until this day? Why is it necessary to connect the memory to concrete things?
 - **Exodus 13: 3:** And Moses said to the people, Remember this day, on which you went free from Egypt, the house of bondage, how the Lord freed you from it with a mighty hand: no leavened bread shall be eaten... And you shall explain to your son on that day, ‘It is because of what the Lord did for me when I went free from Egypt.’ And this shall serve you as a sign on your hand and as a reminder on your forehead – in order that the teaching of the Lord may be in your mouth – that with a mighty hand the Lord freed you from Egypt. You shall keep this institution at its set time from year to year.
 - **Deuteronomy 24: 17:** You shall not
- subvert the rights of the stranger or the fatherless; you shall not take a widow’s garment in pawn. Remember that you were a slave in Egypt and that the Lord your God redeemed you from there; therefore do I enjoin you to observe this commandment.
- **Deuteronomy 16: 9:** You shall count off seven weeks; start to count the seven weeks when the sickle is first put to the standing grain. Then you shall observe the Feast of Weeks for the Lord your God, offering your freewill contribution according as the Lord your God has blessed you. You shall rejoice before the Lord your God with your son and daughter, your male and female slave, the Levite in your communities, and the stranger, the fatherless, and the widow in your midst, at the place where the Lord your God will choose to establish His name. Bear in mind that you were slaves in Egypt and take care to obey these laws.
 - **Deuteronomy 5:12:** Observe the sabbath day and keep it holy, as the Lord your God has commanded you. Six days you shall labor and do all your work but the seventh day is a sabbath of the Lord your God; you shall not do any work – you, your son or your daughter, your male or female slave, your ox or your ass, or any of your cattle, or the stranger in your settlements, so that your male and female slave may rest as you do. Remember that you were a slave in the land of Egypt and the Lord your

God freed you from there with a mighty hand and an outstretched arm; therefore the Lord your God has commanded you to observe the sabbath day.

- Why do we have a need, as a people (or at least – why does the book of Deuteronomy describe such a need to the people) to raise memories that are focused on the past, revive them in the present awareness and again feel the elation as if God took us out of Egypt on this night? What does the re-enactment serve?
 - **Truly, Ephraim is a dear son to Me, A child that is dandled! Whenever I have spoken about him, My thoughts would dwell on him still. That is why My heart yearns for him; I will receive him back in love – declares the Lord”** (Jeremiah 31, 20).
 - Background – the verse is taken from the prophet Jeremiah’s prophecies of consolation about the fate of all the tribes of Israel (the name “Ephraim” as an expression of all the tribes of Israel), in which the return of Israel to its land is an essential component. The relationship between God as a father, who remembers his eldest son Ephraim, his pampered child, and constantly talks about him, is described here. The return of the tribes of Israel to their land is very desirable in the view of God, and therefore “My heart yearns for him,” and certainly “I will receive him back in love.” This verse is inscribed repeatedly in military cemeteries among the different plots and monuments. “Whenever I have spoken about him, My thoughts would dwell on him still...”
 - What is the practice of remembering described here?
- Below are two references to the need to remember through discourse, through mentioning:
 - The earlier ones are not remembered; so too those that will occur later will no more be remembered than those that will occur at the very end. (Ecclesiastes 1: 11)
 - Things we have heard and known, that our fathers have told us, we will not withhold them from their children, telling the coming generations the praises of the Lord and His might, and the wonder He performed. He established a decree in Jacob, ordained a teaching in Israel, charging our fathers to make them known to their children that a future generation might know – children yet to be born – and in turn tell their children that they might put their confidence in God, and not forget God’s great deeds, but observe His commandments. (Psalms 78: 3–7)
 - What is the difference between the approaches? Are transferring information and discourse strictly intellectual activities, or do they have another value? What is that value? What is its purpose?
 - Why in your opinion is the verse in Jeremiah so widely used in commemoration of the IDF fallen and victims of terror attacks in Israel?

Haim (Dicky) Lexburger

Haim, who was known to everyone as Dicky, was born in Berlin in 1920. He followed in the footsteps of his elder brother Tita and joined the Habonim youth movement and at the age of 14 he made aliyah and studied at the Ben Shemen agricultural school.

When he finished his studies, he went to Kibbutz Givat Brenner and worked as a cart driver. In 1941 he enlisted in the Palmach and when the Arab Platoon was organized, he was transferred to it. There in the woods of Mishmar Haemek he met his commander Shimon Avidan, who later was also the commander of the Givati Brigade in the War of Independence. Dicky was among the combatants who were sent to fight with the Jewish Brigade in Italy against the Germans in the Second World War.

When he returned to Israel and to Givat Brenner he made preparations in the kibbutz for the approaching war.

Dicky married Tzipora and at the end of 1947 their daughter Ada was born.

In the War of Independence Dicky was the company commander of the 16–18 year old combatants who were recruited from their studies in high school and after a short training were sent to the front in the Negev. The poet Yehuda Amichai was his loyal assistant.

In a lull in the fighting, he traveled north through the Egyptian lines and reached Givat Brenner to see his daughter Ada for the first time and then hurried back to his soldiers in the south. That week he set out at the head of his men for a campaign against the Egyptians at Huleikat (Heletz), where he and his soldiers all fell in battle. The mass grave was only discovered a few weeks later, and they were brought to burial in Kfar Warburg. The story of the unit and the last battle were told by Yehuda Amichai in his book *In This Terrible Wind*.

The figure of Dicky as a man and a commander greatly influenced the writing of Yehuda Amichai, his deputy and comrade, and accompanied him throughout his entire life.

Huleikat – The Third Poem About Dicky

In these hills even the oil rigs
are already a memory. Here **Dicky** fell
who was four years older than I and like a
father to me
in times of anguish. Now that I'm older than
him by forty years, I remember him like
a young son
and I an old grieving father.

And you who remember only a face,
don't forget the outstretched hands
and the legs that run so easily
and the words.

Remember that even the road to terrible
battles
always passes by gardens and windows
and children playing and a barking dog.

Remember the fruit that fell and remind it
of the leaves and the branch,
remind the hard thorns
that they were soft and green in springtime,
and don't forget that the fist too,
was once the palm of an open hand and
fingers.

Translated by Chana Bloch and Stephen
Mitchell

חוליקת - השיר השלישי על דיקי

בגבעות האלה אפילו קדוח הנפט
הם כבר זכרון. כאן נפל **דיקי**
שהיה גדול ממני בארבע שנים והיה לי כאב
בעת צרה ומצוקה. עכשו אני גדול ממנו
בארבעים שנה ואני זוכר אותך
כמו בן צעיר ואני אב זקן ואבל.

ואתם שזוכרים רק פנים,
אל תשכחו את הידיים המושטות
ואת הרגלים הרצות בקלות
ואת המלים

זכרו שגם היציאה לקרבות הנוראים
עוברת תמיד דרך גנים וחלונות
וילדים משחקים וכלב נובח

זכרו והזכירו לפרי שנשר
את העלים ואת הענף,
הזכירו לקוצים הקשים
שהיו רכים באביב,
ואל תשכחו שגם האגרוף
היה פעם יד פתוחה ואצבעות

Friendship: The poem most identified in the eyes of the Israeli public with Memorial Day is Friendship, written by Haim Gouri. The poem was written after the War of Independence, and it combines "many who are no longer among us" and "we'll remember them all," and the uniting factor is friendship and comradeship.

The friendship

An autumn night descends on the Negev
And gently, gently lights up the stars
While the wind blows on the threshold
Clouds go on their way.
Already a year, and we almost didn't notice
How the time has passed in our fields
Already a year, and few of us remain
So many are no longer among us.
But we'll remember them all
The elegant, the handsome
Because friendship like this will never
Permit our hearts to forget
Love sanctified with blood
will once more bloom among us
Friendship, we bear you with no words
Gray, stubborn and silent
Of the nights of great terror
You remained bright and lit
Friendship, as did all your youths
Again in your name we will smile and go
foreword
Because friends that have fallen on their
swords
Left your life as a monument
And we'll remember them all...

הרעות

על הנגב יורד ליל הסתיו
ומצית כוכבים חרש חרש
עת הרוח עובר על הסף
עננים מהלכים על הדרך.
כבר שנה לא הרגשנו כמעט
איך עברו הזמנים בשדותינו
כבר שנה ונותרנו מעט
מה רבים שאינם כבר בינינו.
אך **נזכור את כולם**
את יפי הבלורית והתואר
כי רעות שכזאת לעולם
לא תיתן את ליבנו לשכוח
אהבה מקודשת בדם
את תשובי בינינו לפרוח.
הרעות נשאנוך בלי מילים
אפורה עקשנית ושותקת
מלילות האימה הגדולים
את נותרת בהירה ודולקת.
הרעות כנערייך כולם
שוב בשמך נחייך ונלכה
כי רעים שנפלו על חרבם
את חייך הותירו לזכר.
ונזכור את כולם...

Deuteronomy 24: 17

You shall not subvert the rights of the stranger or the fatherless; you shall not take a widow's garment in pawn. Remember that you were a slave in Egypt and that the Lord your God redeemed you from there; therefore do I enjoin you to observe this commandment.

"On Passover every Jew is obligated to ask himself: When was I born? Where was I born? What historical memory do I carry with me? I look at my identity card and read the invisible script: "My parents were born as slaves in Egypt, when Pharaoh ordered the first genocide in history." I too was there.

(Yitzhak Tabenkin)

"To us, recollection is a holy act; we sanctify the present by remembering the past. To us Jews, the essence of faith is memory. To believe is to remember. Jewish memory has not become a collection of frozen remains, its vitality is retained in the strength of hope and the imagination, which have surpassed the borders of faith. What appears unbelievable, has become a clear conclusion"

(A. J. Heschel)

The past is not a jewel
sealed up in a crystal box.
It is also not
a snake in a jar of alcohol –
the past sways

הָעֶבֶר אֵינָנו תְּכֵשִׁיט
חַתוּם בְּתוֹךְ הַקֶּפֶסָה שֶׁל בְּדֹלַח
גַּם אֵינָנו
נֹחַשׁ בְּתוֹךְ צְנֻצָּנֹת שֶׁל כֹּהֵל –
הָעֶבֶר מִתְנוּעֵעַ
בְּתוֹךְ הַהִוָּה.... (זלדה)

Fully Conscious

"Being a Jew means taking part in a community in which the past is a crucial element in its foundation. Jewish identity, culture, and awareness (...) have historical depth the beginnings of which are in the distant past. A Jew is a member of a historical community. Being an Israeli means belonging to a community that is defined by the present in a given place – Israel. Israeliness is defined mainly by place; its temporal depth is thin. In historical terms, Israeli time is in its infancy. Jewish time and Israeli time seem unsynchronized. The decisive weight in Jewish existence is in the tradition of the past that bears the fullness of Jewish existence. In contrast, Israeli time is the present and it faces the future..." (Avi Sagi and Yedidia Stern)

"A process of remembering opens the door to a reexamination of the past, and therefore to the possibility of a different view of the future. The tendency not to remember mistakes and failures (apart from other people's mistakes, of course) causes us to perpetuate our existing path. Only a reexamination of the things that have escaped our memory, of things that we don't want to remember, enables us to truly open another door and to choose a different path. (Rabbi Adin Even Yisrael, The Life of a Year)

People are endowed with two faculties: memory and forgetfulness. We cannot live without both. Were only memory to exist, then we would be crushed under its burden. We would become slaves to our memories, to our ancestors. Our physiognomy would then be a mere copy of preceding generations. And were we ruled entirely by forgetfulness, what place would there be for culture, science, self-consciousness, spiritual life? ... A renewing and creative generation does not throw the cultural heritage of ages into the dustbin. It examines and scrutinizes, accepts and rejects. At times it may keep and add to an accepted tradition. At times it descends into ruined grottoes to excavate and remove the dust from that which had lain in forgetfulness, in order to resuscitate old traditions which have the power to stimulate the spirit of the generation of renewal. (Berl Katzenelson, 1935)

The world is full of remembering and forgetting
like sea and dry land. Sometimes memory
is the solid ground we stand on,
sometimes memory is the sea that covers all
things
like the Flood. And forgetting is the dry land
that saves, like Ararat

(Yehuda Amichai, translated by Chana Bloch
and Chana Kronfeld)

Let the memorial hill remember instead of
me,
that's what it's here for. Let the park-in-
memory-of remember...
let the street that's-named-for remember,
let the well-known building remember,
let the synagogue that's named after God
remember,
let the rolling Torah scroll remember, let the
prayer,
for the memory of the dead remember. Let
the flags remember,
those multicolored shrouds of history: the
bodies they wrapped
have long since turned to dust. Let the dust
remember.

Let the dung remember at the gate. Let the
afterbirth remember.

Let the beasts of the field and birds of the
heavens eat and remember.

Let all of them remember so that I can rest.

(Yehuda Amichai, translated by Chana Bloch
and Stephen Mitchell)

עולם מלא זכירה ושכחה
כמו ים ויבשה, לפעמים הזיכרון
הוא היבשה המוצקת והקיימת
ולפעמים הזיכרון הוא הים שמכסה הכול
כמו במבול, והשכחה היא יבשה מצילה כמו אררט
(יהודה עמיחי)

שהר הזכרון יזכר במקומי,
זה תפקידו. שהגן לזכר יזכר,
שהרחוב על שם יזכר,
שהבנין הידוע יזכר,
שבית התפלה על שם אלהים יזכר,
שספר התורה המתנגלגל יזכר,
שהזכר יזכר. שהדגלים יזכרו,
התכריכים הצבעוניים של ההיסטוריה, אֶשֶׁר
הגופים שעטפו הפכו אבן. שהאבן יזכר.
שהאשפה תזכר בשער. שהשליה תזכר.
שחית השדה ועוף השמים יאכלו ויזכרו,
שכלם יזכרו. כדי שאוכל לנח.
(יהודה עמיחי)